

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
The Journal of International Social Sciences

Cilt: 29, Sayı: 2, Sayfa: 149-161, TEMMUZ – 2019

Makale Gönderme Tarihi: 07.06.2018 **Kabul Tarihi:** 21.06.2019

RICHARD BACH'IN MARTI ADLI ESERİNİN ÇOCUĞA GÖRELİK BAĞLAMINDA İNCELENMESİ¹

Analysing Seagull Written By Richard Bach In Terms Of Suitability For Children

Şener DEMİREL²

Yelda KÖKÇÜ³

ÖZ

Çocuk edebiyatı ürünleri, çocuklara bireysel ve toplumsal konularda farkındalık kazandırıp onların duyarlı bireyler olarak yetişmeleri açısından önemlidir. Son dönem dünya edebiyatının önde gelen eserlerinden olan Martı, yazar Richard Bach tarafından kaleme alınmış olan bir martının hayatını ve martı sürüsüyle birlikte olan yaşamını anlatan uzun öykü ya da roman olarak değerlendirilebilecek bir eserdir. Eser, Martı Jonathan Livingston'un şahsında özgürlüğe kavuşmak, kişiyi sınırlayan gelenek, otorite, batıl inanış ve kurallar gibi birtakım engelleri yıkarak mükemmelliğe ulaşmak isteyenlerin çabasının hikâyesidir.

Bu araştırmada, "Martı" adlı eser; konu-tema, dil-üslup, varlık kadrosu, mekân-zaman ve resimler açısından ele alınmış ve okura aktarılacak istenen bireysel ve toplumsal iletiler tespit edilmiştir. Yapılan inceleme sonucunda eserde; 13 bireysel, 18 bireysel-toplumsal olmak üzere toplam 31 ileti tespit edilmiştir. Doküman incelemesi yönteminin kullanıldığı bu çalışmada eserin hem dil ve üslubu hem olay kurgusu hem içerdikleri değerler/iletiler açısından zengin olduğunu söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Richard Bach, Martı, çocuğa görelilik, ileti, inceleme.

ABSTRACT

Works of children's literature are important in terms of bringing awareness of children to individual and social issues and developing them as sensitive individuals. "Martı" is among the works that can be handled in this scene. Seagull, which is a notable work for late period world literature, and maybe one of the most notable for children's literature in particular, was written by author Richard Bach. It is a fable and narrates a gull's life within and without its' flock. It is necessary to say that due to some particular messages and values conveyed through the gull called Jonathan Livingston, the book met with a great numbers of readers. To put it another way, The Seagull, Jonathan Livingston, is a symbol and a story for those who want to be free, and achieve perfection by supressing traditions, authorities, superstitions, and rules which limiting individuals. The book tries to say to child that there is no limit which he/she can do if he/she wants.

In this research, "Martı" subject-theme, language-style, being-asset, space-time and pictures, and individual and social messages that are desired to be transferred to the reader have been determined. As a result of the examination made; A total of 31 messages, 13 individual and 18 individual and community, were identified. It is possible to say that in this study where the method of document review is used, the work is quite rich in terms of both language and style, event fiction, and the values / messages it contains.

Key Words: Richard Bach, Seagull, suitability for children, message, analysis.

¹ Bu makale, 19-21 Ekim 2017 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirilen Uluslararası III. AFRO Avrasya Araştırmaları Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuş metnin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş biçimidir. Makale daha önce tam metin olarak yayımlanmamıştır.

² Prof. Dr. Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Elazığ, Türkiye, e-posta: sdemirel63@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0152-1081>

³ Arş. Gör. Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Elazığ, Türkiye, e-posta: yekokcu@hotmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1232-5235>

Giriş

Çocuk edebiyatı merkezinde “çocuk” olması nedeniyle tanımından özelliklerine kadar birçok noktada üzerinde özenle durulması gereken bir konudur. Oğuzkan’a (2000: 3) göre çocuk edebiyatı “Çocukluk çağında bulunan kimselerin hayal, duygu ve düşüncelerine yönelik sözlü ve yazılı bütün eserleri kapsar. Masallar, hikâyeler, romanlar, anılar, biyografik eserler, gezi yazıları, şiirler, fen ve doğa olaylarını anlatan yazılar vb. hep bu çerçeve içine girebilir. Yalçın ve Aytaş’a (2003: 18) göre ise, “Çocuk edebiyatı, edebiyatın bütün alanlarında ve söz sanatlarında bulunan niteliklerin tamamını içinde barındıran, ancak kendisine seçtiği hedef kitlenin özelliklerini yetişkinler için yazılan edebî türlere göre daha fazla göz önünde bulunduran bir alandır.” Her iki tanım da dikkat çeken nokta çocuk edebiyatının “çocuklara göre, çocukların hassasiyetlerini dikkate alan” bir edebiyat olmasıdır.

Genel olarak bir edebî metnin çocuğa göre olup olmadığını belirlemek, ana hatlarıyla bir edebî metnin incelenmesinde başvurulan yolların çoğuyla benzerlik gösterir. Yani edebî eser incelemesinin başlıca değişkenleri olan dil, üslup, konu, tema, kişiler, bakış açısı ve anlatıcı gibi unsurlar aracılığıyla edebî esere sorulan sorular ve alınan cevaplar ile söz konusu eserin çocuğa göre olup olmadığı belli bir ölçüde açıklığa kavuşturulabilir. Bununla birlikte çocuk edebiyatında okur kitlesinin öznesi çocuk olunca, edebî esere yönelik değerlendirmeler yukarıda sıralanan hususları daha dikkatli bir şekilde yerine getirmeyi gerekli kılmaktadır. Çünkü çocuğun içinde bulunduğu fiziksel, bilişsel, duyuşsal ve sosyal/ahlakî gibi çeşitli gelişim özellikleri, ona sunulacak her türlü edebî ürünün çok dikkatli bir kontrol sürecinden geçirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Çocuğa görelik, eğitimde çok kapsamlı bir ilkedir ve bu ilke bir ölçüde diğer ilkeleri de içermektedir. Konuya edebiyat açısından bakıldığında ise çocuğa görelik ilkesinin, çocuk edebiyatı çerçevesinde kaleme alınmış eserlerin, çocuğa göre olup olmadığını belirlemeye çalışma sürecini ifade ettiği söylenebilir. Bu çerçevede çocuğa görelik, çocuğun ilgilerini, dil evrenini göz önünde tutmayı, hazırlanacak okuma metnini bunlarla örtüşmeye zorlar (Sever, 2003: 9). Çocuk edebiyatı kültürü içinde en duyarlı yaklaşımları çocuğa göre’lik ilkesinin belirlediğini belirten M.R.Şirin (1998:19), konuyla ilgili olarak “çocuklar için yapılacak edebiyatın çocuğun büyüme ve gelişme çağlarına, psikolojisine, sözcük ve kavram ilgisine, algılama dünyasına uygun bir duyarlılık anlaşılmalıdır.” der. Özdemir (1983: 28) de çocuğa görelik ile çocuğun gelişim özellikleri arasında bir ilişki kurarak “çocuğun ilgi ve beklentilerini, gereksinimlerini, dil evrenini göz önünde tutmayı, hazırlanacak okuma metnini bunlarla örtüşürmeyi zorunlu kılar.” der ve konuyu çocuksuluk ekseninde değerlendirerek çocuksuluğu çocuğa göreliğin tersine dilin acemice kullanımı olarak görür. Çocuğa görelik ile ilgili olarak kapsamlı bir tanım yapan Yurttaş (1997: 57) ise, çocuğun düşünme gücüne seslenen, onun rahatça ve tat alarak okuyup anlayabileceği dili ve anlatımı kendinde barındıran, ilgi duyabileceği konuları işleyen, onu duygu ve düşünce yönünden besleyen, kurgusu ve olay örgüsü karmaşık olmayıp onun kavrayabileceği bir düzeyde olan, dikkat dağıtıcı ayrıntılardan arındırılmış özellik ve niteliklerin bütünüdür.” diyerek bir anlamda çocuğa göreliğin ilkelerini dikkate almak gerektiğini belirtir. Dilidüzgün (2003: 41) konuyla ilgili yazısında çocuğa göreliği, çocuk kitaplarında, yazın olma özelliklerinin yanında çocuğa özgü koşulların dikkate alınması, biçiminde ifade ederken bir başka yazısında (2000: 261) ise konuya “çocuksu” ifadesi açısından yaklaşarak çocuksu metinlerde anlatımın kuru, yavan, sığ ve tekdüze olduğunu, bu tür metinlerde, dilin acemice ve özensiz bir şekilde kullanıldığını ayrıca bu metinlerin edebi değerinin olmadığını belirtir.

Çocuğa görelik üzerine yukarıda ileri sürülen görüşlere bakıldığında; söz konusu görüşlerin kendi içinde bir uyum taşıdığı; çocuğa görelik ile çocuksuluk arasında belirgin bir farkın olduğu, dolayısıyla çocuksu metinlerin çocuğa göre olmadığı anlaşılmaktadır. Sonuç itibarıyla çocuk edebiyatına dâhil olabilecek eserlerin çocuğa göre olup olmadığını değerlendirebilmek için;

1. Çocuğun ilgi ve ihtiyacını karşılaması,
2. Çocuğun dil dünyasını dikkate alıp onu zenginleştirilmesi,
3. Çocuğa okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırması,

4. Çocukta merak duygusunu ve araştırma isteğini geliştirmesi gibi hassasiyetlerle kaleme alınmış olması gerekir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmada “Martı” adlı eserin çocuğa görelilik ilkeleri bağlamında incelenmesi ve eserde yer alan iletilerin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın amacına ulaşması için aşağıda yer alan araştırma sorularına cevap aranmıştır:

1. Martı adlı eserin konusu nedir?
2. Martı adlı eserin dil ve üslubu nasıldır?
3. Martı adlı eserin şahıs kadrosu hangi varlıklardan oluşmaktadır?
4. Martı adlı eserde mekân ve zaman unsurları nelerdir?
5. Martı adlı eserde yer alan resimlerin özellikleri nelerdir?
6. Martı adlı eserde yer alan iletiler nelerdir?

Bu çalışma, Amerikalı yazar Richard Bach'ın Martı adlı eserinde yer alan ana karakterlerin çocukların/bireylerin kişilik gelişimlerine, toplumsallaşma ve bireyselleşmelerine sağlayacağı katkı açısından önemlidir. Türk ve dünya edebiyatlarında bu türden eserlere Türk edebiyatından Cahit Zarifoğlu'nun Motorlu Kuş'u ve İranlı edebiyatında Samed Behrengi'nin de Küçük Kara Balık adlı eseri örnek verilebilir.

Yöntem

Nitel desende gerçekleştirilen bu çalışmada, doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini ifade etmektedir. Söz konusu analiz; dokümanlara ulaşma, orijinalliği kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme ve veriyi kullanma olmak üzere beş aşamadan oluşmaktadır. Bu çalışmada da “Martı” adlı eser çocuğa görelilik ilkeleri bakımından ele alınarak okura verdiği iletiler belirlenmiştir.

1. Martı Adlı Eserin Çocuğa Görelilik Açısından İncelenmesi

1.1. Özet

Martı adlı hikâyenin başkahramanı olan Martı Jonathan Livingston, sıra dışı bir martı olarak, sürüsündeki diğer martılardan farklı düşünen, diğer martılar gibi teknelerin arkasından yiyecek savaşı yapmayan, bütün zamanını uçmaya ayıran, bütün amacı yemek bulmak değil, uçmak olan, martı konseyinin karşı çıkmasına ve yüksek perdeden dillendirilen itirazlara aldırış etmeden bildiği yolda ilerleyen, uçuş konusundaki kararlılığı ile sürüsünden dışlanmayı bile göze alan, zamanla haklılığına inanmış genç martıları etrafında bulan ve bundan büyük bir mutluluk duyan bir martıdır.

Uzun süre sürüsünden ayrı kalan ve tek başına kayalıklarda uçuş eğitimlerini sürdüren Martı Jonathan, bitmez tükenmez denemelerinde başarısız olunca bir an için karamsarlığa kapılır ve her şeyden vaz geçerek sürüsüne dönmek ister. Süreç içinde niçin yaratıldığını sorgulayan Martı Jonathan bu kararından vazgeçer ve tekrar uçmayı öğrenme, özgür olma duygusuna kapılarak, daha içten bir arzuyla yeni uçuş denemeleri yaparak amacına ulaşır.

Artık uçmayı hem de en yüksekte uçmayı öğrenen Martı Jonathan için yapılacak tek şey sürüye dönmek ve öğrendiklerini diğer martılara, özellikle genç martılara da kazandırmaktır. İlk başlarda beklediği ilgiyi görmese de zaman içinde kararlılığından taviz vermemesi sonucunda her geçen gün yanına uçmayı öğrenmek isteyen genç martılar gelir. Bu durum Martı Jonathan için en mutlu andır ve gerçek amacına ulaştığının göstergesidir.

1.2.Konu/Tema

Bir edebî eserde “ne anlatılıyor?” sorusunun cevabını veren konu TDK Türkçe Sözlük'te, (2011: 1476) konuşmada, yazıda, eserde ele alınan, düşünce olay ya da durum.” biçiminde

tanımlanırken konuyla ilgili kimi araştırmacılar da, “çocuğu metnin anlam evrenine çeken, kitapla ilişkisini sağlayan bir öge (Sever, 2003: 110); sanatçının duygu ve düşüncelerini, tasarılarını çocuklarla paylaştığı bir araç (Sever, 2007: 47) ve “bir hikâye okuduğumuz, bir resme baktığımız, sahne ya da perdede bir oyun izlediğimiz zaman, doğrudan doğruya algıladığımız bir aksiyon.” (Özdemir, 1999:55) biçiminde tanımlar yapmışlardır.

Tema/izlek ise, TDK Türkçe Sözlük’te (2011: 1240) “Bir edebî eserde işlenen konunun anlamca ortaya koyduğu ana yönelim.” ve “Bir yazın ya da sanat yapıtının içeriğini, özünü özetleyen temel yönelim ya da düşünce.” biçiminde tanımlanmışken TÜBA, Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü (2018)’nde ise şöyle tanımlanmıştır: Bir eserin yazılma nedeni, sanatçıyı eserini yazmaya sevk eden neden.

Yukarıdaki tespitler ışığında Martı adlı hikâyenin konusunu “Martı Jonathan Livingston’un diğer martılardan farklı olarak, kendini ve sıradanlığı aşma çabası içinde kendini tanıma ve kendini aşma mücadelesi” ve “Martı Jonathan Livingston’un özgürlüğe kavuşmak, kendisini sınırlayan gelenek, otorite, batıl inanış ve kurallar gibi duvarları yıkarak mükemmelliğe ulaşma yolunda önüne çıkan bütün soyut somut engelleri aşma çabası” gibi iki ayrı biçimde de ortaya koymak mümkündür. Eser konusu itibarıyla çocuğa eğer isterse hayal ettiği her şeyi, imkânsız denilebilecek şeyleri dahi başarabileceği iletisini vermektedir. Yazar bu eserinde, gerçekte kendi kaderini kendi çizmek isteyen bir insanı simgeleyen ve aynı zamanda “kendini bilme” macerasını çok zor bir süreç sonunda öğrenen Martı Jonathan Livingston’un hayatını anlatmaktadır.

Eserin temasını bir iki kelime veya cümle ile açıklamak zor olsa gerek. Çünkü eser boyunca işlenen ve okurlara verilmek istenen birçok ileti tarafından beslenen bir tema söz konusudur. Bununla birlikte azim ve sabırla çalışsan, bu dünyaya niçin geldiğinin, niçin yaratıldığının farkında olan mutlaka amacına ulaşır.” biçiminde bir ifade eserin teması olarak düşünülebilir.

1.3. Dil ve Üslup

Bir metnin edebî bir nitelik taşıyıp taşımadığının en temel göstergesi hiç kuşkusuz o metinde kullanılan dilin niteliğidir. Sanatçının kullandığı dil ve dile bağlı olarak şekillenen üslup, çocuklara seslenen bir edebiyatta daha dikkatli bir biçimde işlenmiş olmalıdır... Edebiyatın çocuk için her şeyden önce dil olduğu gerçeği göz önünde bulundurulacak olursa eğer, çocuk edebiyatı ürünlerinde dil ve buna bağlı olarak üslubun/anlatımın çocuğa göre olması gerekmektedir (Demirel, 2011: 54).

Orijinali İngilizce olan Martı adlı eser, çeviri olması nedeniyle yazar kadar çeviricinin de dil ve üslubundan izler taşımaktadır. Bu nedenle eserin dil ve üslubundan bahsederken aynı zamanda çeviricinin konuya olan hâkimiyeti ölçüsünde onun da dil ve üslubunu dikkate almak gerekir. Konuya örnek olması açısından çeviricinin eserin dil ve üslubuna olan etkisi/katkısının çok net bir biçimde gözler önüne serildiği bir araştırmada (Demir-Demirel, 2011) Martı adlı eserin ilk cümleleri çeviriciler tarafından şöyle dile getirilmiştir:

“Sulara gömülürken bir ses duydu içinde; bastırılması olanaksız, yabancı ve garip bir ses: Benim yazgım buymuş, kurtuluş yok. Ben bir martıyım ve doğa yaratılıştan sınırlandırmış beni. Uçmanın tüm inceliklerini öğrenmem gerekseydi, beyin yerine uçuş haritalarım olurdu. Hızlı uçmak için yaratılsaydım, bir şahininki gibi kısa kanatlarım olurdu. Balık yerine de fare yerdim. Babam haklıydı. Bu aptallığa bir son vermeliyim. Yuvama dönmeli sürüme karışmalıyım. Zavallı ve sınırlandırılmış bir martı olduğumu kabul etmeliyim artık” (Çev. Nuran Akgören: 18-19).⁴

“Dibe doğru yavaş yavaş batarken içinde derinlerden gelen, yabancı bir ses işitti: Hiçbir çıkış yolu yok. Ben bir martıyım ve doğamla sınırlıyım. Eğer uçuş hakkında daha çok şey öğrenmem gerekseydi, beyin yerine uçuş haritalarım olurdu. Daha hızlı uçabilmem içinse bir şahininki gibi kısa kanatlarım olmalıydı ve ben balıkla değil fareyle beslenmeliydim. Babam haklı. Tüm bu

⁴ Richard Bach (1992), (Çev. Nuran Akgören), Martı, SAY Yayınları, İstanbul.

saçmalıkları unutmalyım. Sürüme geri dönmeli, neysem o olmalı, sınırları belli zavallı bir martı olarak kalmalyım” (Çev. Kader Ay Demireğen: 19)⁵

Eserin dil ve üslubu ile ilgili olarak üzerinde durulması gereken bir diğerkonu da anlatmaya dayalı metinlerdeki anlatım/üslup çeşitliliğidir. Bu açıdan bakıldığı zaman Martı adlı eserde tasviri, tahkiyevi ve açıklayıcı gibi birbirinden değişik anlatım biçimlerinin varlığı dikkat çeker. Yukarıda söylenenler çerçevesinde tasviri anlatımla ilgili olarak eserin daha ilk satırlarında karşımıza çıkan “Durgun denizin minik dalgacıkları üzerinde, güneşin altın gibi ışıldadığı pırl pırl bir sabahı (s.11) biçimindeki ifadeler; tahkiyevi/öyküleyici anlatıma ise yine aynı sayfadaki “Sahilden bir mil uzaklıkta, denizi kucaklarcasına ilerleyen bir balıkçı teknesi, martılara kahvaltı zamanının geldiğini haber veriyordu. Binlerce martı, bir lokma yiyecek için mücadeleye girişmişti bile. İşte zor bir gün daha başlıyordu...” (s.11) biçimindeki sözler örnek verilebilir.

1.4.Varlık/Şahıs Kadrosu

Anlatma esasına dayalı masal, fabl, hikâye, roman ve tiyatro gibi eserlerde anlatılan olayların merkezinde bulunanlar, o eserin kişi veya varlık kadrosu oluşturur. Bazı eserlerin varlık kadrosunu insanlar oluştururken, bazılarını da, örneğin masal, fabl gibi türlerde insan dışındaki varlıklar (hayvan, bitki, nesne vb.) oluşturmaktadır. Bu arada insan dışındaki varlıkların insanlara özgü özelliklerle donatılmış olarak ortaya konuldukları ve daha çok bir ders verme amacıyla eserde yer aldıklarını belirtmek gerekir. Özellikle çocuklara yönelik eserlerde bu tür ikili durumlarla sık sık karşılaşmak mümkündür. Bu açıdan bakıldığı zaman eserin varlık kadrosunu hayvanlar/kuşlar oluşturmaktadır, diyebiliriz.

Jonathon Livingston: Martı Jonathan, sürüsündeki diğerkartılardan farklı olarak dünyaya gelme amacının farkına varmış, bu farkındalık uğruna sürüsünden dışlanmayı göze almış ve karşısına çıkan zorlukları azmi ve kararlılığıyla yenmeyi başarmış bir martı olarak karşımıza çıkar. O sürüsündeki diğerkartılar gibi bütün gün yiyecek peşinden koşmayı yaratılışının amacına aykırı görür. Onun için yaratılmış olmanın daha yüce anlamları vardır.

Martı Jonathan için uçmak ama en iyi bir biçimde ve en yüksekte uçmak bir martı için en kutsal görevdir. Bu nedenle o bu uğurda saatler, günler ve aylar süren uçuş denemeleri yapar. Bıkmadan usanmadan gerçekleştirdiği bu uçuşlar sonunda amacına ulaşan Martı Jonathan hız ve yükseklik konusunda en üst seviyeye ulaşmıştır. Martı Jonathan bu özelliği ile sürüsündeki birçok martı için rol-model olmuş ve birçok martı kendisi gibi sürüden ayrılarak onu takip etmiştir.

Sullivanian: Martı Jonathan gibi sürüden dışlanmış bir martı olan Sullivanian, dostluğa çok önem veren ve uçmayı Jon kadar iyi bilen ve seven bir martıdır. Süreç içinde Martı Jonathan'ın en yakın arkadaşlarından biri olmuştur.

Michele: O da martı Jon ile birlikte mücadele eden bir martıdır; ancak mücadelesinde Jon gibi başarılı olamaz ve sonunda ölür.

Stephan: Stephan, ilk önceleri martı Michele âşık olmuş; fakat zaman içinde o da kendini Jonathan'ın uçuş serüvenine kaptırmış, onun gibi uçmayı öğrenmeye çalışmıştır.

Fletcher: Fletcher uçmanın bir yerden bir yere gitmek anlamında olmadığını savunan bir martıdır. Bunu sivrisineklerin bile yaptığını düşünür. Bu yüzden Jonathan'ın öğrencisi olur.

Kirk Maynard: Martı Jonathan'ın en başarılı öğrencileri olan bu martı Martı Jonathan gibi düşünmekte ve bu doğrultuda mücadele etmektedirler.

Chiang: Martı Jonathan'ın kendisi gibi düşünen arkadaşlarından biri olan Chiang, esasında arkadaştan çok bir öğretmendir. Çünkü o, yaşı itibarıyla ölümün kıyısına gelmiş olmasına rağmen,

⁵ Richard Bach (2009), (Çev. Kader Ay Demireğen), Martı Jonathan Livingston, Epsilon Yayıncılık, İstanbul.

uçma konusunda hiçbir engelden yılmayan ve bildiklerini başta Jon olmak üzere diğer martılara öğretmekten büyük bir zevk duyan kişilikle karşımıza çıkmaktadır.

Martı Jonathan'ın anne ve babası: Martı Jonathan'ın ebevyni çocukları Martı Jonathan'ın üzerine titreyen, onun iyiliğini isteyen, onların geleceği için mevcut durumun devamından yana olan, çocuklarının sürüye itaat etmesini ve liderlerinin sözünden dışarı çıkmaması gerektiğini öğütleyen sıradan bir ailedir. Jonathan'ın kendini sorgulaması, yaratılışın ve var olmanın temel gayesinin basit bir yeme-içme olmadığını dile getirmesi onlar için şaşırtıcı gelişmelerdir.

Örneğin eserin bir yerinde annesi martı Jon'a şunları söyler:

"Neden Jon, söylesene neden?" diye inleyerek sordu annesi. "Diğerleri gibi olmak bu kadar mı zor? Alçaktan uçmak pelikanların ve albatrosların işi, bunu onlara bırakmalısın. Hem niçin avlanmıyorsun oğlum? Artık bir kemik bir tüy kaldın."(s.17)

Aynı sayfada babası da onun asıl yapması gerekenin balık avlamayı öğrenmek olduğunu belirterek şunları söyler:

Yumuşak bir ses tonuyla, "Buraya bak Jonathan," dedi babası. "Kış gelmek üzere. Balıkçı tekneleri giderek azalacak, balıklar da artık suyun üzerinde değil, derinlerde yüzecek. Eğer bir şey öğrenmek istiyorsan, nasıl yiyecek bulacağını öğren. Bu uçma çaban gerçekten çok hoş ama uçmanın karın doyurmadığını sen de biliyorsun. Şunu hiç aklından çıkarma; senin uçma nedenin yiyecek bulabilmek!"(s.17)

Yukarıda sıralanan varlık kadrosu içinde en ön planda olan kişi, bir başka ifadeyle eserin başkahramanı hiç kuşkusuz Martı Jon'dur. Olayların tamamı Jonathan'ın kişiliği etrafında şekillenmiş, Jonathan'ın ailesi ve arkadaşları ise ikinci planda kalmışlardır. Olayların tamamına yakınının Martı Jonathan'ın etrafında şekillenmesi aynı zamanda onu tematik bir güç hâline getirmiştir. Söz konusu bu tematik güç karşısında karşı güç olarak ise martı sürüsünün lideri durumunda olan, bir başka ifadeyle yeniliğe, değişime ve gelişime karşı direnen, geleneği ve mevcut durumu koruyan, değişme ve gelişmeden rahatsız olan martılar yer almaktadır. Tematik güç olan Martı Jonathan'ın kararlı, azimli ve sabırlı duruşu varlık kadrosunun büyük kısmının zaman içinde Martı Jonathan'ın yanında yer almasına neden olacak ve yeni yetişen martılar için martı Jon bir sembol hâline gelecektir.

1.5. Mekân ve Zaman

Eserde olayların geçtiği yerlere ait kesin ifadeler yer almamaktadır. Bununla birlikte deniz kıyısı, kayalıklar, liman, gökyüzü ve cennet gibi yerler eserdeki mekânları oluşturur. Martı Jonathan'ın sürgüne gönderilmesi sonucunda vaktini sarp kayalıklarda geçirmesi; liman ve deniz kıyısı gibi mekânlarda martıların yemek araması, bütün martıların, özellikle de Jonathan'ın uçma denemelerini yapması gökyüzünde gerçekleşir. Cennet ise, Jonathan'ın kendi farkına varması, kendini bilmesi sonucunda ulaştığı sonucu ifade eder. Cennet somut bir mekândan çok, bir hissetme, kendi içinde var etme biçiminde kabul edilmiştir.

Martı adlı eserde zaman belirsizdir. Olayların hangi tarihte geçtiğine dair bir ipucu bulunmamaktadır. Bununla birlikte ön plana çıkan zaman olarak, Martı Jonathan'ın uçma denemelerini yaptığı gece ve gündüzü söylemek mümkündür. Martı Jonathan'ın sürüden kovulma anı, tek başına geçirdiği zaman dilimi, uçuş denemelerini yapma süresi vb. belirsizlik eserin zamanı ile belirsizliklerden sadece birkaçıdır.

1.6. Resimler

Çocuklara yönelik eserlere bulunması gereken özelliklerden biri de resimlerdir. Özellikle konuyla bütünlük arz eden, konuya açıklık getirin resimlerin varlığı çocuk için daha ilgi çekici olabilmektedir. Martı adlı eserde özellikle martıların uçuş anlarını gösteren çok sayıda resim/fotoğraf bulunmaktadır. 91 sayfadan meydana gelen eserin içinde 27 martı resmi/fotoğrafı bulunmaktadır. Tamamı siyah-beyaz olan bu resim/fotoğraflarda martının çoğunlukla gökyüzünde

uçuş anlarına örnekler ve bir-iki de sahilde, kayalıklarda bulunduğu anlar yer almaktadır. Orijinal metindeki resim/fotoğrafların durumu net olarak bilinmediği için, çalışmaya esas alınan kitaptaki resim/fotoğrafların, başka yayınevlerine ait kitaptaki resimlere göre daha kaliteli olduğunu, martıların daha net bir biçimde göründüklerini belirtmek gerekir. Bununla birlikte karşılıklı sayfalarda yer alan metin-resim ilişkisinin çok anlamlı olmadığı da söylenebilir. Yani metinde anlatılanlar ile kullanılan görseller arasında çok net bir ilişki bulunmadığını söylemek mümkündür.

1.7. İletiler

İleti, bir edebî eserin veya herhangi bir yazının anlatmak istediği, dile getirmek istediği şeydir. Bir başka ifadeyle ileti, şair/yazarın eserini kaleme alma amacını dile getirir. “İleti” terimini TDK Türkçe Sözlük, “mesaj” maddesinde “Yazı veya sözle anlatılması amaçlanan duygu ve düşünce” olarak tanımlamıştır (TDK Türkçe Sözlük, 2009: 1583). İletiyi “Yazarın okurla paylaşmak istediği asıl düşünce” olarak tanımlayan Sever, konunun bir başka boyutuna temas ederek şöyle der: İleti, öğretici metinlerle yazınsal metinlerde farklı anlamlar taşımaktadır. Bu nedenle her iki metnin iletileri aktarış biçimleri bakımından birbirinden farklılıklar göstermektedir (Sever, 2003: 131-132).

Sever'in (2003: 131-132) bu düşüncesinden hareketle çocuk edebiyatı ürünlerinde işlenecek iletilerin niteliği kadar dikkate alınması gereken bir başka husus da söz konusu iletilerin nasıl aktarılacağı meselesidir. Çünkü yazar/şair tarafından çok iyi bir biçimde düşünülmüş iletiler, kimi zaman okur/çocuk tarafından yeteri derecede algılanamamakta, ortaya o edebî ürünün “çocuğa göreliği” ile ilgili ciddi soru işaretleri çıkmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiği zaman Martı adlı eserin çok sayıda iletiyi içerdiğini, yazarın söz konusu iletileri aktarmak için martıyı bir sembol olarak kullandığını ve tespit edilen iletilerin de örtük bir biçimde dile getirildiğini söylemek mümkündür.

Bu bölümde “Martı” adlı eserde tespit edilen iletiler, kaynak gösterilerek ortaya konularak iletiler ile ilgili değerlendirmelerde bulunulmuştur. Eserde yer alan iletiler, bireysel ve bireysel-toplumsal olmak üzere iki farklı şekilde ele alınmıştır. Söz konusu iletiler, genel olarak örtük bir biçimde okura sunulmuştur. İletilerin türü ve iletilerin kullanım sıklıklarına ait tablo aşağıda yer almaktadır:

Tablo1. İletilerin kullanım sıklığı

İleti Türü	Kullanım Sıklığı
Bireysel ileti	13
Bireysel-toplumsal ileti	18
Toplam	31

Tablo 1'e bakıldığında bireysel ve bireysel-toplumsal iletilerin sayılarının birbirlerine yakın olduğu görülmektedir. Bu da aslında yazarın eserini benzer iletiler etrafında kaleme aldığını göstermektedir. Eserde tespit edilen iletilerin çoğunun bireysel yönleri olmakla beraber daha geniş kitlelere ulaşmak adına bireysel-toplumsal yönünün de olduğunu söylemek mümkündür. Aşağıda, önce eserde okura ileti veren iletileri içeren cümleler tespit edilmiş daha sonra da söz konusu cümleler üzerinden ne tür iletilerin aktarılmaya çalışıldığı belirlenmiştir.

1. Martı Jonathan Livingston için önemli olan yemek değil, uçmaktı (s.12). (Bireysel ileti)

Yazar burada benzerler içinde farklı olanı vurgulamak, farklı olana dikkatleri çekmek istemiştir. Hikâyenin başkahramanı olan Martı Jonathan Livingston, kendisi dışındakiler için hayat sadece ve sadece yemek iken, o yaşamakta olduğu hayatı bu kadar basite indirgemeyerek ve yaratılmış olmanın daha başka önemli anlamları olduğunu farkına varma çabası içine girmektedir.

2. Çoğu martı sırf yiyecek bulmak, sahilden ayrılmayı tekrar-geri dönebilmek için uçar. Bunun dışında bir şey öğrenmek için uğraşmazlar, öğrenmek istedikleri bir şey yoktur. Onlar için uçmanın tek anlamı, karınlarını doyurabilmektir. Oysa Martı Jonathan Livingston için önemli olan yemek değil uçmaktı. Martı Jonathan, uçmayı büyük bir tutkuyla seviyordu. (s.11-12). (Bireysel-toplumsal ileti)

Eserde okura iletilmeye çalışılan önemli iletilerden birini oluşturan bu cümleler bizlere hayatın sadece ve sadece karın doyurmaktan ibaret olmadığını, bunun dışında daha önemli ve erdemli çabaların bizleri beklediğini anlatmaktadır.

3. *Bir kemik bir tüy kalmak umurumda bile değil anne. Ben sadece havada ne yapıp ne yapamayacağımı öğrenmek istiyorum, anlıyor musun, hepsi bu. Sadece öğrenmek istiyorum.* (Bireysel ileti).

Martı Jonathan'ın dile getirdiği bu cümleler, aslında insanın yaratılış gayesini sorgulaması gerektiğine dikkate çekmektedir.

4. *Bu uçma çaban gerçekten çok hoş ama uçmanın karın doyurmayacağını sen de biliyorsun. Şunu hiç aklından çıkarma; senin uçma nedenin yiyecek bulabilmektir.* (s.13) (Bireysel ileti).

Bu cümlelere iki farklı açıdan bakıp değerlendirmek mümkündür. Birincisi materyalist açıdır ve bu bakış açısına göre insanın dünyaya gelme nedenlerinin başında yiyip içmek gelmektedir. Bu tamamen beden/nefsin ihtiyacını karşılamak içindir. İkinci neden ise yiyip içmenin daha ötesinde daha yüce değerler için yaratılmış olma düşüncesidir. Eğer insan sadece yiyip içmekle hayatı yaşamaya çalışırsa hayvanlardan hiçbir farkı kalmayacaktır. Oysaki insan olmanın, yaratılmanın tek gayesi bu kadar basit bir biçimde ifade edilemez.

5. *Onca zamanı boşu boşuna geçireceğime, uçmayı öğrenebilirdim. Öğrenecek ne çok şey var!*(s.13) (Bireysel ileti).

Sadece balık avlayarak hayatını devam ettirmenin anlamsızlığına inanan Martı, yaratılıştan gelen en önemli özelliğin uçmak olduğuna inandığı için daha iyi bir biçimde uçmayı öğrenmek istemektedir. İnsanoğlu da bu dünyaya karnını doyurmak gibi basit bir amaç için değil, bunun ötesinde daha ulvî değerler için geldiğinin bilincinde olarak hayatını sürdürmelidir.

6. *Onuncu saniyede doksan mil hıza ulaştı. Böylece Jonathan, martular arasında bir dünya hız rekoru kırmış oluyordu* (s.18) (Bireysel ileti).

Burada bir kişinin azimli bir biçimde çalışması sonucunda emeklerinin sonucunu alacağı vurgulanmak istenmiştir. Çünkü Martı Jon bitip tükenmez bilmeyen çabalarının sonucunda bir martının asla ulaşamayacağı hız sınırını rahatlıkla geçerek, sahip olduğu yeteneklerin gün ışığına çıkmasını sağlamıştır.

7. *Sürüme geri dönmeli, neysem o olmalı, sınırları belli zavallı bir martı olarak kalmalıyım.* (s.19) (Bireysel ileti)

Yazar, martı Jonathan'a söylediği bu sözlerde insanların hedefe ulaşmada bazen ümitsizliğe kapılıp geri dönüşler yapabileceğine dikkat çekmek istemiştir. (Bireysel bir ileti ve aynı zamanda örtük bir ileti).

8. *Bir an bile ölümü ya da başarısızlığı düşünmeden, kanatlarını vücuduna iyice yapıştırdı* (s.22). (Bireysel ileti).

Kişi, başarıya ulaşmak için cesur bir şekilde var gücüyle yaptığı işe asılması gerekir. Yazara göre bunu yaparken olumsuz şartlar düşünülmemeli ve sadece yapılan işe odaklanılmalıdır.

9. *Yaşamak için ne çok neden var!* (s.25). (Bireysel ileti)

Bazen içinde bulunulan şartlar, kişiyi karamsarlığa, ümitsizliğe ve çaresizliğe düşürebilir ve böylesi durumlarda yaşamının gayesi göz ardı edilir. Bu geçici durumların etkisinde kalmadan hayatın neler hazırladığını görmek için hayata dört elle sarılmak gerekir. (Bireysel ve toplumsal ileti)

10. *Cehaletimizi kırabiliriz, becerilerimizi, yeteneklerimiz ve zekâmızı kullanarak kendimizi bulabiliriz, kendimiz olabiliriz. En önemlisi özgür olabiliriz!* (s.25). (Bireysel ve toplumsal ileti).

“Bütün kötülüklerin kaynağı cehalettir.” düsturunun farklı bir biçiminin dile getirildiği bu cümlede yazar, kendini bilmenin özgürlüğün ön koşulu olduğunu anlatır. Cehaleti yenmek, sahip olduğumuz yeteneklerin farkına varmak ve aklımızı kullanarak kendimizi bilmek olarak düşünebiliriz. İnsan üzerindeki cehalet kisvesinden öncelikle aklı, aklı ile ortaya çıkardığı ilim-irfan ve bunu hayatının her anına yansıtması ile kurtulabilir.

11. *Yaşamın gerçek anlamını arayan, bulmaya çalışan bir martıdan daha sorumluluk sahibi biri olabilir mi? Bin yıldır yaptığımız tek şey balık peşinde koşmak. Artık yaşamak için bir*

nedenimiz olmalı; öğrenmek, keşfetmek, özgür olmak gibi. Bana bir şans verin, öğrendiklerimi size göstereyim (s.33). (Bireysel ve toplumsal ileti).

Eser boyunca vurgulanan en önemli iletilerin başında “insanoğlunun, niçin yaratılmış olduğunu anlamaya çalışması, karın doyurmaktan başka yapması gereken daha önemli işlerinin olduğunu kavraması ve bu doğrultuda öğrenmeye, yeni yeni şeyleri keşfetmeye çalışması” gelmektedir. Martı Jonathan'ın bunu idrak etmesi, bu uğurda canından vazgeçecek noktaya gelinceye kadar çabalaması ve yeni yeni uçuş teknikleri öğrenmesi hem bireysel hem de toplumsal bir ileti olarak dikkate alınması gerekir.

12. *Martı Jonathan uçmayı(özgür olmayı) öğrenmişti ve bunun için ödediği bedel onu hiç üzmüyordu* (s.34). (Bireysel ve toplumsal ileti)

Özgürlük, insanoğlu için en önemli değerlerin başında gelmektedir. Bu değer uğrunda tarih içinde sayısız insanın öldüğü ise bir gerçektir. Eğer sonuçta özgürlük gibi hazineye kavuşulacaksa, ister bireysel olsun ister toplumsal olsun bu uğurda her türlü bedelin ödenmesi mümkündür.

13. *Martı Jonathan bezginliğin, korkunun ve öfkenin bir martının ömrünü kısalttığını, bunları zihninden uzaklaştırdığında ise hoş ve uzun bir bir yaşam sürebileceğini de fark etmişti.* (s.34) (Bireysel ve toplumsal ileti).

Yazar korku ve öfkenin insan ömrünü kısalttığına dikkat çekerek uzun yaşamın sırrını keşfedercesine öfke, korku ve bezginlik gibi duygulardan uzak durulması gerektiğini anlatmaya çalışmıştır. Çünkü bu duygular insan psikolojisini ciddi anlamda zayıflatır, kişiyi hem iç hem de dış dünyasında çaresiz bir hâle getirebilir. Tıpkı insan vücudunu içten içe kemiren ölümcül bir hastalık gibi.

14. *Dünyadaki çabamın yarısını göstererek hızımı iki katına çıkarabilir, dünyadakinden iki kat daha başarılı olabilirim.* (s.53). (Bireysel ve toplumsal ileti).

Bu cümlede yazar, kişinin kendi bireysel yeteneklerinin farkına varması hâlinde yapabileceklerini bilip başarılı olma ihtimalini artırabileceği üzerinde durmaktadır.

15. *Tabii ki diğer dünyayı bir öncesinde öğrendiklerimizle kurarız. Fakat hiçbir şey öğrenilmemişse, sonraki yaşam öncesinin aynısı olacaktır.* (s.56). (Bireysel ve toplumsal ileti)

Eğitimin temel ilkelerinin başında bilinenden bilinmeyene ve transfer edebilme ilkeleri gelir. Bu ilkeler bize, öğrendiğimiz bilgilerin üzerine yeni yeni bilgileri koyarak, bunları biriktirerek, yavaş yavaş ve aşama aşama ilerleyebileceğimizi ifade eder. Yenilenmek, değişmek ve gelişmek için ise yeni ve taze bilgiye ihtiyaç vardır. Eğer yeni bir şey öğrenememişsek yerimizde sayıp dururuz, dahası başkaları yeni öğrendikleriyle ilerlediği zaman bizler geri kalmış oluruz. Bu nedenle öğrenmeye ve öğrendiklerimizle geleceğimizi daha iyi bir biçimde inşa etmeye çalışmalı, buna açık olmalıyız.

16. *Cennet bir yer, bir mekân değildir, bir zaman dilimi değildir. Cennet öğrenmektir, mükemmelliktir. En iyi hıza ulaştığın an cennete de ulaşmış olacaksın Jonathan.* (s.57) (Bireysel ileti)

Dinî bir terim olan cennet, gerçek anlamı dışında birçok anlamda kullanılmaktadır. Martı Chiang'ın Martı Jon'a bildiklerini öğretirken kullanmış olduğu bu cümleler bize cennetin ne olduğunu anlatıyor. Cennet öğrenmek ve mükemmelliktir. Bilmediklerin öğrenerek mükemmele, en uygun noktaya ulaşmak kişi için cennet olsa gerek.

17. *Ve bu saatte bin mil, bir milyon mil hızla ya da ışık hızıyla uçmak anlamına gelmiyor. Çünkü rakamlar sınırları belirler; iyinin mükemmelin sınırları yoktur. Mükemmel hıza ulaşmak oğlum, orada olmak demektir* (s.57). (Bireysel ileti)

Yukarıdaki satırlarda “öğrenmek mükemmelliktir” diyen Chiang, bu konuda bir adım daha ileri giderek mükemmelliğin sınırı olmadığını belirtir. Gerçekten neye ve kime göre mükemmel? Bunun sınırı kim neye göre belirleyecek? Bu durumda kişi kendi sınırını kendisi çizecek, sürekli bir öğrenme telaşı içinde olarak mükemmeli kovalayacaktır. Rakamlara takılıp kalmak,

düşüncelerimizi rakamların tutsağı hâline getirmek, bizi asıl amacımızdan alı koyar, bize ayak bağı olur. Her durumda mükemmeli hedeflemek ve bunun için çabalamak gerekir.

18. *Mükemmelliği küçümseyen martılar yavaştır, hiçbir yere gidemezler. Mükemele ulaşmak için uçanlar hızlıdır ve her yere gidebilirler.* (s.60). (Bireysel ileti)

Bir önceki iletilerde mükemmelliği yücelten sözlerden sonra mükemmelliği küçümsemenin zararları dile getirilmiştir. Mükemmelliği küçümseyenler yavaştır ve bir yerlere gidemezler. Yarattıklarının ana gayelerinden biri olan kişinin kendisini bilmesi ve insan-ı kâmil olma hususunda çaba göstermesi, onun ilerlemesinin, yükselmesinin işaretidir. Ancak bu gayeden uzak olanlar, bir başka ifadeyle mükemmelliğe inanmayanlar oldukları yerde kalacak, hatta buldukları yerden daha aşağıya gideceklerdir. Bir başka ifadeyle hedeflerimizi yüksek tutmak gerektiğini belirtir. Çünkü insanoğlu hedeflerini ne kadar yüksekte tutarsa o derece ileriye gitmiş olur. Büyük hedefler için büyük düşünmek ve büyük adımlar atmak gerekir.

19. *Eğer ne yaptığını iyi biliyorsan her zaman başarursun. Başarmak için ne yaptığını bilmek gerek* (s.61) (Bireysel ileti)

Kişinin başarıya ulaşması uğraştığı şeyi ne kadar iyi yaptığına bağlıdır. Tesadüf eseri bir başarının gelemeyeceğine göre, burada önemli olan şey, yapılan işi en iyi bir biçimde ve bilerek, farkında olarak yapmaktır.

20. *En yüksekte uçan martı en uzağı görendir* (s.63). (Bireysel ve toplumsal ileti)

Gerçekten ne kadar yükseğe çıkılırsa görüş mesafesi o kadar uzak ve geniş olur. Burada örtük bir biçimde anlatılmak istenilen ileti, kişi hedeflerini ne kadar yüksek tutarsa, o hedefe ulaşma hususunda o derece çaba gösterecek ve belli bir ölçüde de olsa başarıya ulaşacaktır.

21. *Jonathan, dedi, "Sevgiyi sakın ihmal etme."* (s.63) (Bireysel ve toplumsal ileti)

Martı Chiang'ın Jon'a söylediği bu son sözler gerçekte bizlere tüm insanlığa söylenmiş sözlerdir. Her şeyin sevgi üzerine kurulmuş olduğu bu dünyada, ihmal edilmemesi gereken, ancak ne yazık ki en çok ihmal edilen şeydir sevgi. Bütün düşmanlıkların, bütün çatışmaların, bütün haksızlıkların vs. arkasında hepimiz tarafından ihmal edilmiş olan sevgi gelmektedir.

22. *Dostluğumuz zaman ve mekânla sınırlıysa, zamanı ve mekânı aştığımız an, kardeşliğimizin bitmesi gerekir* (s.64). (Bireysel ve toplumsal ileti)

Dost, yerine göre canımızı, malımızı bile feda etmekten çekinmeyeceğimiz kişidir. Böyle bir kişi ile aramıza kilometreler de girse yıllar da girse yine de dostluk devam eder. Yazar bu cümlesinde dostluğun zaman ve mekânla kısıtlanamayacağını, eğer kişiler arasında zaman ve mekân kalkarsa, dostluğun da bitmesi gerekeceğini belirtir. Çünkü gerçek dostluklar zaman ve mekândan bağımsız bir biçimde olmalıdır.

23. *Martı Fletcher Lynd, süründeki martıları affedip bu işi iyice öğrendikten sonra geri dönmek ve onların öğrenmelerine yardımcı olmak için de uçmayı ister misin?* (s.66). (Bireysel ve toplumsal ileti)

Affetmek ve başkalarına yardım etmek, bir yönüyle bireysel bir yönüyle de toplumsal boyutu olan davranışlardır. Kendimize yapılan bir kötülüğü affedebilme erdemini gösterme ve dahası o kötülüğü yapanlara yardım etmek, onlara bir şeyler öğretmek, çok kolay davranışlar değildir. Çünkü kişinin nefisini kontrol altına alması, onun zoruna giden bir eylemi gerçekleştirilmesi, gerçek anlamda insanı insan yapan erdemlerden biridir.

24. *Düşüncelerinizin zincirlerinden kurtulun, bedenlerinizin zincirlerini kırın.*(s.77) (Bireysel ve toplumsal ileti)

Martı adlı eserde işlenen en önemli iletilerden biri de bu olsa gerek. İleti hem bireysel hem de toplumsal bir ileti taşımaktadır. Sürekli olarak gelişen ve değişen insanoğlunun yıllar içinde aynı düşüncelere bağlı kalması zaman içinde sadece düşüncelerimizi değil bedenlerimizi de zincire vurmuş gibi olmaktadır. Bu nedenle öncelikle bizi özgür düşünmekten alıkoyan bir anlamda bizi

belli davranış kalıplarına mahkûm eden düşüncelerden kurtulmamız gerekir. Düşünceler özgürleştiğçe bedenler de özgürleşecek ve ortaya çıkacak uyum ile daha sağlıklı düşünebileceğiz.

25. *Oldukça basit şeylerden söz ediyordu Jonathan; uçmak bir martının en doğal hakkı, özgürlük onun doğasında var ve bu özgürlüğü engelleyecek ne varsa; gelenekler, batıl inançlar ya da herhangi bir şekildeki sınırlamalar, tümü bir kenara bırakılmalıdır. En doğru yasa bizi özgürlüğe götürecektir.* (s.83) (Bireysel ve toplumsal ileti)

Özgürlüğün önemine ve vazgeçilmezliğine vurgu yapılan bu satırlarda martı Jon'un şahsında özgürlüğün önündeki bütün engellerin ortadan kaldırılması gerektiğinin altı çizilmektedir. Gerçekten içinde yaşadığımız toplum hayatı bizlere özgür düşünme ve hareket etme hususunda birtakım engeller çıkarmaktadır. Çeşitli gelenek ve görenekler, batıl inanışlar, hurafeler, ayıplamalar vb. engeller karşısında takındığımız "öğrenilmiş çaresizlik" davranışı ilerlememiz önündeki en büyük engellerden biri olsa gerek.

26. *Sınırlarımızı sırayla ve büyük bir sabırla aşmaya çalışmalıyız.* Fletcher (s.86). (Bireysel ve toplumsal ileti).

Burada sabrın önemine vurgu yapan yazar, bir amaca ulaşmak için atılması gereken adımların sırasıyla ve düzenli bir biçimde olması gerekir demektedir.

27. *Gerçek martuları, onların her birinin içindeki güzellikleri görmeye çalışmalı, bunu onların da görmesine yardımcı olmalısın* (s.91). (Bireysel ve toplumsal ileti).

Her şeyi ve herkesi dış görünüşü ile yargılamak kolaydır. Önemli olan karşımızdaki kişinin içindeki güzelliği görebilmek, empati yapabilmektir.

28. *Anlayarak bakmaya, bildiklerinin ötesine geçmeye çalış.* (s.92) (Bireysel ileti)

Yazar bu cümlede anlamının, gerçek anlamda anlamının ancak bildiklerimizin ötesine geçerek, önyargılarımızın dışına çıkarak gerçekleştirebileceğini vurgulamaktadır.

29. *Bazen gördüklerimizin ötesinde başka şeyler de olabilmektedir. İnsanları veya durumları sadece gördüklerimiz noktasından değerlendirmek yerine görünenin arkasını anlamaya çalışmak daha sağlıklı değerlendirme yapmamızı sağlayabilir.* (Bireysel ve toplumsal ileti)

İnsanları veya olayları sadece ve sadece görünüşleri veya bizlere görünen yanları itibariyle değerlendirmek, bundan yola çıkarak onlar hakkında bir karar vermek toplum hayatı içinde en çok karşılaştığımız ve çoğu kez bizlerin de hataya düştüğü bir davranıştır. Bu gibi durumlarda serinkanlı düşünmek görünenin arkasında bizlerin göremediği veya tahmin edemeyeceği şeylerin olabileceğini hatırdan çıkarmamak gerekir. Hem bireysel hem de toplumsal ilişkilerin sağlıklı işlemesi açısından olması gereken budur, bu olmalıdır. Yoksa çok büyük yanlışlara, kırgınlıklara ve hatta çatışmalara sebebiyet vermiş oluruz.

30. *Bir kanat ucunuzdan diğerine kadar tüm bedeniniz, düşündüklerinizden başka bir şey değil. düşüncelerinizin zincirlerinden kurtulun, bedenlerinizin zincirlerini kırın.. ..istediğimiz yere gitmekte, istediğimiz yerde bulunmakta özgürüz.* (Bireysel ve toplumsal ileti.)

İnsanı insan yapan en önemli özelliklerin başında düşünme yetisi gelir. Bir başka ifadeyle sahip olduğumuz düşünce bizi biz yapar; tıpkı bedenimiz gibi bizim dışı açılan kapımız olur. Bununla birlikte bazı durumlarda ya kendi düşüncelerimizin ya da başkalarının düşüncelerinin tutsağı olabiliyoruz. Bu tutsaklıktan, zincirden kurtulmanın en önemli yolu öncelikle kişinin düşüncesini esir alan zincirleri kırması, özgür ve bağımsız düşünebilme iradesini ortaya koyabilmesidir. Bu yapıldığı takdirde beden de düşünceye ayak uyduracak ve o da özgürleşecektir. Çünkü bedenimiz düşüncenin/akılın kontrolünde, istediği yöne doğru hareket etmektedir.

Sonuç ve Öneriler

İnsan olarak yaratılışımızın temel gayesi nedir? Niçin yaratıldık? Bizleri diğer canlılardan ayıran temel noktalar nelerdir? Bu ve benzeri sorulara verilecek cevaplar gerçekte Martı adlı eserin varoluş amacını da ortaya koymaktadır. Martı Jonathan, başta çocuklar olmak üzere bütün insanlara/ insanlığa rol model olacak kişilikle donatılmış bir biçimde karşımıza çıkmaktadır. Gerçekte insanoğlunun ruhunun derinliklerinde martı Jonathan gibi bir hayatı yaşama isteği bulunsa da tıpkı eserde olduğu gibi çevre baskısı, gelenek ve görenekler, geçim derdi vb. nedenlerle bunu göze alamayıp sıradanlaşan bir hayatı yaşamak durumunda kalmaktadır.

Yapılan inceleme sonucunda eserde 30 ileti tespit edilmiştir. 12'si bireysel, 18'i ise bireysel-toplumsal nitelikli olan bu iletiler aracılığıyla yazar, çocukların kişisel ve sosyal yönden gelişmelerini olumlu yönde etkileyecek birtakım iletiler vermektedir. Başarılı olmak için azimli ve sabırlı olmayı öğütleyen yazar, umudun başarının anahtarı olduğuna vurgu yapmaktadır. Yazar hurafe ve ritüellerin topluma nasıl yerleştiğini, zihnimizi kullanmakta ne kadar cimri olduğumuzu ve kendimizi nasıl sınırlandırdığımızı Martı Jonathan sembolü üzerinden dolaylı bir yolla aktarmaktadır. Genel olarak bakıldığında, Martı Jonathan üzerinden okurlara şu iletiler verilmektedir:

1. Hayallere ve ideallere gem vurmamak gerekir. Sıradanlıktan kurtulmanın yolu düşüncelerimize, hayallerimize ve ideallerimize zincir vurmaktan sürekli olarak mükemmelliğin peşinden koşmak gerekir. Çünkü yaratılışın asıl gayesi budur.

2. Her insan doğuştan birçok beceriye sahip olarak dünyaya gelir; önemli olanın kişinin sahip olduğu bu becerilerin farkına varması ve bunları geliştirmesidir.

3. Hedeflerimize ulaşmak için yapmamız gereken tek şey onu istemek ve bu hedef doğrultusunda çalışmaktır. Kişi ne istediğini bilirse ve bu uğurda çalışırsa başaramayacağı hiçbir şey yoktur.

4. Kişi inandıkları uğrunda azim ve sabırla çalışırsa sahip olduğu becerileri doğru yerde ve doğru kişilerin rehberliğinde bir gün mutlaka ortaya koyacaktır.

5. Kişi bazı durumlarda içinde yaşadığı toplumdan farklı düşünebilir. Önemli olan farklı düşünmeyi hayata geçirmek, bunun arkasında durabilmektir.

6. Kişi bazı durumlarda gelenek ve göreneklerin, ritüellerin, inançların vb. dogmaların çerçevesinde bir hayatı yaşamak zorunda kalabilir. Toplumdan dışlanmamak adına benimsemediği bir hayatı yaşamak zorunda kalabilir. Bu durumda kişi eğer istediğine ulaşmak istiyorsa kendine yeni bir yol çizmeli ve başarılı olmak için azimle çalışmalıdır.

7. Öğrendiklerimizi başkalarına öğretmek en önemli sorumluluklarımızdandır. Bu sorumluluktan kaçmak yerine sevgiyle ve büyük bir istekle bunu başkalarına aktarabilirsek, insan olmanın gereklerinden birini, paylaşmayı yerine getirmiş oluruz.

Sonuç itibarıyla Martı, birbirinden farklı ve bir o kadar da zengin iletilerle yüklü, her cümlesi özenle seçilmiş ve esasında sembolik bir değeri temsil eden bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır. Yazar Richard Bach, Martı Jonathan aracılığıyla çocuklara ve yetişkinlere özellikle kişisel gelişim bağlamında çok sayıda ileti iletmektedir.

Araştırmadan elde edilen bulgular ışığında öğretmenlere ve ebeveynlere birtakım önerilerde bulunulabilir:

✓ Öğretmenler, çocuk edebiyatının seçkin örneklerini sınıf ortamına taşıyarak öğrencilerde farkındalık yaratmalıdır. "Martı", okullarda öğretmenler tarafından ilgili konu-tema çerçevesinde kullanılacak çocuğa göre özellikler taşıyan bir materyaldir. Söz konusu eser aracılığıyla insani değerleri önemseyen, azimli, çalışmayı alışkanlık hâline getirmiş, zor durumlarda dahi ümitsizliğe düşmeyen, öğrenmeyi ve yenilenmeyi kendine görev edinmiş, bireysel yeteneklerinin farkında ve yaşamın amacını sorgulayan öğrenciler yetiştirilmesi hedeflenebilir.

✓ Ebeveynler de çocuk edebiyatı ürünleri konusunda bilinçlendirilerek çocukları, gelişim dönemlerine uygun çocuk edebiyatı ürünleri ile okul döneminden önce tanıştırmalıdır.

✓ Öğretmenler ve ebeveynler tarafından çocukların okudukları kitaplar çocuğa görelik ilkeleri de göz önünde bulundurularak kontrol edilmeli, çocukların niteliksiz ürünlerle tanışmalarının önüne geçilmelidir.

Kaynakça

- Bach R. (2009). *Martı Jonathan Livingston* (Çev. Kader Ay Demireğen). İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Bach, R. (1992). *Martı* (Çev. Nuran Akgoren). İstanbul: Say Yayınları.
- Demir, S. ve Demirel Ş. (2009). Richard Bach'ın "Martı Jonathan Livingston" Adlı Anlatısının Türkçe Çevirilerinin Eşdeğerlik Bağlamında Değerlendirilmesi, Üzerine Bir Deneme, *Dil Dergisi*, Sayı: 144, Nisan-Mayıs-Haziran, Ankara.
- Demirel, Ş. (2011). *Edebî Metinlerle Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Dilidüzgün, S. (2000). Çocuk Kitaplarında Yazınsal Nitelik. *I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Tömer Dil Öğretim Merkezi. 20-21 Ocak 2000.
- Dilidüzgün, S. (2003). *İletişim Odaklı Türkçe Derslerinde Çocuk Kitapları*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Oğuzkan, A.F. (2000). *Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı*. Ankara. Anı Yayınları.
- Özdemir, E. (1983). Anadili Olarak Türkçe Öğretimi. *Türk Dili Dergisi Dil Öğretimi Özel Sayısı*. S.379-380.
- Sever, S. (2003). *Çocuk ve Edebiyat*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Sever, S. (2007). Çocuk Edebiyatı Öğretimi Nasıl Olmalıdır? *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, Gelişmeler-Sorunlar, Çözüm Önerileri* (04-06 Ekim 2006). Sempozyum Kitabı, s.41-56. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Sever, S. (2013). *Çocuk Edebiyatı ve Okuma Kültürü*. İzmir: Tudem Yayınları.
- Şirin, M. R. (1988). *Geçmiş Zaman Şarkıları*. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- TÜBA Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü: <http://www.tubaterim.gov.tr/>:2018
- Türkçe Sözlük (2009). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yalçın, A. ve Aytas, G. (2003). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yurttaş, H. (1997). Çocuk ve Kitap. Didem Güneri Öztaşbaşı (Edt.). *Ana Dili Eğitimi ve Çocuk Kitapları Sempozyumu*. Ankara: Ankara Üniversitesi Tömer Dil Eğitim Merkezi.

